

Якубовський С. О.
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

Родіонова Т. А.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

Герасименко Ю. О.
*магістр,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-438-5-76>

ДИНАМІКА СКЛАДОВИХ ПОТОЧНИХ РАХУНКІВ ПЛАТІЖНИХ БАЛАНСІВ КРАЇН ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Повномасштабна агресія Росії проти України почалася у лютому 2022 року та спричинила великий вплив як на економіки країн Європи, так і на все світове господарство в цілому. Це пов'язано з тим, що країни Європи, США та Японія запровадили суттєві обмеження на експорт з Росії енергоносіїв, що вплинуло на світові ціни на енергоресурси, перш за все на нафту, та мало наслідки для економічного розвитку багатьох країн світу з різних регіонів [1].

У дослідженні проведено аналіз динаміки складових поточних рахунків платіжних балансів країн Перської затоки на прикладі трьох держав: Саудівської Аравії, Кувейту та Катару, які є експортерами нафти, та для яких ціна на енергоресурси має величезне значення.

Результати аналізу динаміки складових поточних рахунків платіжних балансів Саудівської Аравії, Кувейту та Катару за період 2021–2023 років, наведених у таблиці 1, демонструють виразну залежність цих країн від цін на енергоресурси, що відображається, у першу чергу, на торговельному балансі.

Так, Саудівська Аравія показала значні коливання у торговельному балансі, зокрема у 2022 році, коли сальдо сягнуло 235,3 млрд дол., але скоротилося до 126,9 млрд дол. у 2023 році. Катар мав схожу тенденцію, хоча сальдо торговельного балансу було менш мінливим: у 2022 році воно становило 97,4 млрд дол., а у 2023 році знизилось до 68,3 млрд дол.

Кувейт демонстрував стійке сальдо товарної торгівлі, яке також зазнало впливу цінових коливань на нафту, але з меншою амплітудою: від 40,5 млрд дол. у 2021 році до 71,9 млрд дол. у 2022 році, після чого знизилося до 51,1 млрд дол. у 2023 році.

Таблиця 1

Поточні рахунки платіжних балансів Саудівської Аравії, Кувейту та Катару у 2021-2023 роках, у млн дол.

Країни	Показники		2021	2022	2023
Саудівська Аравія	Товарна торгівля	сальдо	136 464	235 292	126 908
	Торгівля послугами	сальдо	-63 478	-47 624	-47 499
	Первинні доходи	сальдо	12 895	9 609	5 836
	Вторинні доходи	сальдо	-44 163	-45 758	-51 174
	Поточний рахунок	сальдо	41 718	151 519	34 070
Катар	Товарна торгівля	сальдо	60 339	97 445	68 306
	Торгівля послугами	сальдо	-15 994	-10 272	-11 771
	Первинні доходи	сальдо	-2 763	-8 289	-6 074
	Вторинні доходи	сальдо	-15 263	-15 766	-14 008
	Поточний рахунок	сальдо	26 319	63 118	36 453
Кувейт	Товарна торгівля	сальдо	40 550	71 950	51 146
	Торгівля послугами	сальдо	-12 382	-16 936	-19 101
	Первинні доходи	сальдо	25 376	25 973	32 278
	Вторинні доходи	сальдо	-18 600	-17 909	-12 928
	Поточний рахунок	сальдо	34 943	63 078	51 396

Джерело: [2-4]

Для всіх трьох країн торгівля послугами залишається від'ємною. Цей аспект зумовлений обмеженням розвитком сектору послуг і значними витратами на імпорт послуг, пов'язаних, у тому числі, з транспортуванням сирової нафти. Так, лише у 2023 році витрати Саудівської Аравії на фрахт в іноземних компаніях становили 21,3 млрд дол., Катару – 2,2 млрд, Кувейту – 4,3 млрд дол. [2-4].

При цьому Саудівська Аравія зменшила дефіцит у торгівлі послугами з -63,5 млрд дол. у 2021 році до -47,5 млрд дол. у 2023 році. Катар та Кувейт також мали від'ємне сальдо, яке дещо скоротилося у Катарі (-11,8 млрд дол. у 2023 році), і погіршилося у Кувейті (-19,1 млрд дол. у 2023 році).

У сегменті первинних доходів Кувейт має найвищий позитивний баланс серед трьох країн, який з року в рік зростає – з 25,4 млрд дол. у 2021 році до 32,3 млрд дол. у 2023 році. Саудівська Аравія мала тенденцію до зменшення первинних доходів, досягнувши 5,8 млрд дол. у 2023 році. Катар залишається в дефіциті за первинними доходами, хоча в 2023 році дефіцит дещо зменшився до -6,1 млрд дол. Така особливість платіжного балансу Катару обумовлена значними доходами іноземних

інвесторів в економіці країни. Так, лише у 2023 році вони сягнули 23,1 млрд дол. [2]. З іншого боку, Кувейт виділяється високими доходами від закордонних інвестицій, зокрема в іноземні цінні папери, які у 2023 році лише за портфельними інвестиціями досягли 17,3 млрд дол. [3].

Сальдо вторинних доходів для всіх трьох країн залишається від'ємним, оскільки з цих країн надсилаються значні приватні грошові перекази за кордон. При цьому Саудівська Аравія збільшила негативне сальдо, яке становило -51,2 млрд дол. у 2023 році. Кувейт зменшив дефіцит вторинних доходів із -18,6 млрд дол. у 2021 році до -12,9 млрд дол. у 2023 році. Катар зберіг дефіцит у межах -14,0 млрд дол. у 2023 році.

Підсумкове сальдо поточного рахунку будь-якої країни залежить від сальдо в торгівлі товарами, послугами та стану рахунків первинних та вторинних доходів. Отже, Саудівська Аравія мала значний профіцит поточного рахунку у 2022 році (151,5 млрд дол.), проте у 2023 році він суттєво знизився до 34,1 млрд дол. Катару була притаманна більша стабільність із профіцитом у 63,1 млрд дол. у 2022 році, який зменшився до 36,5 млрд дол. у 2023 році. Кувейт продемонстрував найменше коливання профіциту поточного рахунку – від 34,9 млрд дол. у 2021 році до 51,4 млрд дол. у 2023 році, що свідчить про більш збалансований поточний рахунок країни.

Таким чином, результати аналізу динаміки складових поточних рахунків Саудівської Аравії, Кувейту та Катару свідчать про високу залежність їх економік від цін на нафту. Кувейт виділяється високим позитивним сальдо за первинними доходами, що дозволяє йому бути більш захищеним від потенційних негативних змін у зовнішньоекономічній цінновій кон'юктурі. Саудівська Аравія та Катар також мають загалом позитивний поточний рахунок, проте стабільність цього показника коливається разом із коливаннями цін на нафту.

Отже, результати проведеного аналізу свідчать про те, що запровадження у 2022 році санкцій проти Росії у відповідь на її повномасштабну агресію в Україну позитивно вплинуло на поточні рахунки Саудівської Аравії, Кувейту та Катару, які саме у цьому році досягли своїх найбільших значень. У 2023 році, незважаючи на продовження агресії Росії проти України та напруженої ситуації із-за військових дій навколо Ізраїлю, ситуація на світовому ринку нафти була більш стабільною, ніж у 2022 році, що призвело до стабілізації цін на нафту та зниження позитивного сальдо поточних рахунків Саудівської Аравії, Кувейту та Катару.

Таким чином, для країн Перської затоки стабільність позитивного сальдо поточного рахунку пов'язана як із збереженням високих цін на енергоресурси, так із диверсифікацією джерел доходів через збільшення обсягів іноземних інвестицій та розвиток національного сектору послуг.

Подяка: дослідження проведено в рамках проєкту: "Соціально-економічний вплив пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення Росії на розвиток ЄС та України: сприяння співпраці в дослідженнях через створення цифрової платформи". Цей проєкт отримав фінансування через проєкт EURIZON, який фінансується Європейським Союзом за грантовою угодою № 871072.

Література:

1. Якубовський С.О. Зміни зовнішньоекономічних позицій України, Молдови та Грузії в умовах повномасштабної російської агресії. *Соціально-економічний та політичний розвиток країн в умовах глобальної нестабільності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 трав. 2023 р.). Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2023. С. 55–56. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/39571>
2. International Monetary Fund. Balance of Payments and International Investment Position. Qatar. URL: <https://data.imf.org/?sk=7a51304b-6426-40c0-83dd-ca473ca1fd52>
3. International Monetary Fund. Balance of Payments and International Investment Position. Kuwait. URL: <https://data.imf.org/?sk=7a51304b-6426-40c0-83dd-ca473ca1fd52>
4. International Monetary Fund. Balance of Payments and International Investment Position. Saudi Arabia. URL: <https://data.imf.org/?sk=7a51304b-6426-40c0-83dd-ca473ca1fd52>